

A narrátor a regény utolsó egységében Kiefer életútjának háromféle folytatását, illetve befejezését – a főhős halálának kétféle változata is ide értendő – vázolja fel, az olvasóra bízva, hogy melyikkel tud azonosulni. A baj csak az, hogy egyikkel sem igazán, ugyanis a peremlétre szorulás tényét el tudjuk fogadni, de a végkifejlet olyan mértékű tragikus voltát, illetve háromszázhatvan fokos szerencsés fordulatát, amelyet a narrátor kínál fel, már nem.

A Schein-regény az élet minden területén bekövetkező elértéktelenedésre, illetve a korábban erkölcsi értelemben elítélendő tettek hallgatólagos törvényesítésére hívja fel a figyelmet, így alkotva meg a mai magyar társadalom láttelekeként is olvasható legújabb regényét. Szereplői csak eszközök a kezében, a könyv második felében egyértelművé válik, hogy nem az egyéni sorsuk alakulását, hanem kizárólag a jelenkori társadalmi tényezők bemutatását szolgálják. A *Megleszünk itt* némi keserű szájt hagyt maga után, ugyanis a koherens szövegépítés a regény második felében hirtelen felborul, befejezése pedig elcsépelteként hat, még akkor is, ha a narrátori szándék éppen ilyen hirtelen végkifejlet bemutatására irányult.

(*Schein Gábor: Megleszünk itt. Budapest, Magvető, 2019*)

Czini Zoltán

Levelek, gyomok, bozótok, ám krizantémok és szalmaszálak is

(*Nagy Gáspár válogatott verseinek margójára*)

Nagy Gáspár hetvenesztendős költő lenne, ha köztünk járhatna még. 2007 januárjában búcsúztunk tőle szülővidékén, a nagytilaji temetőben. Versei viszont azóta is velünk vannak, velünk maradtak. Kikezdehetetlen művészi teljesítmények, valamint megfellebbezhetetlen erkölcsi parancsolatok ezek a Nagy Gáspár-költemények. A költő emlékévében Nagy Gábor válogatott és szerkesztett belőlük egy kötetnyit *Látok világomra* címmel.

Sokat mond minden válogatás egy-egy életműből. Tanulságos eltűnődni azon, hogy vajon mit ítél fontosnak az alkotó addigi műveiből. Fekete Gyula indított útjára egy olyan könyvsorozatot, amelynek kiadványait maguk a szerzők állították össze saját opuszaikból. Így tett Keresztury Dezső, Csorba György, Mándy Iván, Takáts Gyula – s még hosszan sorolhatnánk az *Örökségünk* sorozatának íróit, költőit. Vajon hetvenesztendően mely opuszait rostálta volna egybe Nagy Gáspár? És milyen vezérelv nyomán? A nyolcvanéves Illyés Gyula például *Konok kikelet* címmel sumházta azokat a költeményeit, amelyekkel – tán utolszor – üzenni akart.

Azokat a verseit válogatta egybe, amelyek túl a közügyek fontosságán a vallomásosabb, személyesebb hangon szóltak. Igaz, még várni kellett néhány évet, amíg halála után az *Egy mondat a zsarnokságról* című költeménye megjelenhetett. (Nagy Gáspár volt az, akinek Illyést köszöntő versét 1982-ben kicenzúrázták a *Tiszatáj* című folyóiratból, mivel az Egy mondatot emlegette benne:

*Három megjegyzés: Egy válasz
Kodály és Illyés ünnepére – 1982*

*Én együtt látom őket
egy dalban és
egy mondatban
amíg csak itt magyar van
kiadhatatlan versben
megvágott filmszalagon...*

A költeményt a válogatás 53. oldalán találja most a *Látok világomra* olvasója. Így van rendjén. Nagy Gáspár posztumusz kötete úgy lett „reprezentatív válogatás”, hogy e kötetből Nagy Gábor nem hagyott ki jelentős, annak idején az ország történelmi formálódására is hatást gyakorolt, közügyekért szólt felelős költeményt. (A tiltott versek is mind-mind megtalálhatók ez új kiadásban.)

Nagy Gáspár válogatott verseit bármilyen motívumfonál mentén tekintem át, olvasom újra, ugyanazt a költőt látom, akit Csoóri Sándor emígy jellemezett: „A fiatal költő, hűen a magyar irodalom legkomolyabb hagyományaihoz, fölmondta az alkut. Hat évvel Nagy Imréék kihantolása előtt, a kivégzők füle hallatára azt mondta ki, hogy a titokban elkapart vértanúkat egyszer majd becsületesen el kell temetni.” S mindenki, aki akkor és most, az *Örök nyár: elmúltam 9 éves* című versben csupán a legvakmerőbb politikai kiállást és követelést látta és látja, nagyot téved. Annak az arasznyi költeménynek az írója – akár a bátor Batsányi János – látó volt, akinek nemcsak a jövődöleése igazolódik be hamarosan, de visszafelé, az időben is az örök emberi és isteni törvényeket tekinti egyedül elfogadhatónak, amik ellen véteni a legnagyobb balgaság és elvakult hübrisz. (A vers e könyv 104. oldalán található.) A görög sorstragédiák intelmét korról-korra elfeledte az emberiség, míg el nem érkezett a legsötétebb, legaljasabb századához, a huszadikhoz. Nagy Gáspár erre a világra látott. S tudta a világ szavunkról, hogy a virággal az ómagyar korban még egyet jelentett. Világ, világosság, virág: fogalmat csak a fénnel együtt tudunk alkotni róluk. Nagy Gáspár költeményeinek új válogatását a virágok világa felől közelítem meg, hiszen egy szál virág Adynak is elég volt, hogy az egész világ dolgait vele megbeszélje. (Pedig Ady Endrénél jobban a politika költőt aligha érdekelt.)

Nagy Gáspártól a legelső vers a 7. oldalon a *Szabadítót mondani* című. Üdvözlendő a szerkesztő döntése, ez lett a könyv iniciáléja. A költeményről Görömbei András a következőket írta Nagy Gáspár-monográfiájában: „A *Szabadítót mondani* című ars poeticájában a költői cselekvés indoka a szabadító szó szükségessége, az, hogy „kell valami szabadítót mondani” a „lefokozott szívűeknek”, nem lehet, hogy reménytelenül múljon el az élet.” Nagy Gáspár e korai versében, ami az első kötetében látott napvilágot, egy olyan képet alkotott, amely a növénygyűjteményeket készítő floristák konok kitartására utal:

*lepréselt levelek albuma
következetességre tanít.*

Ez a fajta következetesség és hűség magyar politikust, gondolkodót, államférfit is jellemzett. Ugyanis Kossuth Lajos a száműzetésében, torinói (turini) magányában virágokat préselt le, rendszerezett, és segítségükkel is megérteni, átlátni szerette volna mindazt, ami történt, s még történni fog hazájával és személyes életével egyaránt. A hajdanvolt miniszterünket dicsérő toborzónóta a szabadságot és a hazát éltette. A fiatal Nagy Gáspár elkötelezett lírája és a magányos Kossuth időskori hobbija között így keletkezik az a bizonyos ívfény, összeszikráznak azok.

A *Forduló év* című költeménye emígy szólítja meg a hazát (a 13. oldalon):

*Szilveszter és Karácsony között,
mint két állomás között
a tolató mozdony életem
sípjeleivel együtt megszökött,
és az évvel is, te ország,
te zsebembe gyűrt kéklő
diáksapkaroncs, átvert
madarak kalickája, édes hazája,
temetőkből halottak szívzöreje,
kontinensnyi álmok vesztőhelye,
őrizz meg magadnak,
mint szúrós növényét a kert.*

Minden hűségnyilatkozat helyett az egyik legőszintébb vallomás ez, Nagy Gásparé, költőink tanúságtételei között. Önmagát szúrós növényként festi le. Nem virágként, nem a legértékesebb ritka virágként. S ezen annál is inkább el kell gondolkodnunk, mivel nem csupán pillanatnyi hangulatát tükrözi a hasonlat. Nagy Gáspár a *Panaszfalban* (a 24. oldalon) emígy felelteti meg egyik tulajdonságát, vagyis nem kicsit önmagát a növények egyikével:

*Türelmem mint
évelő gyomnövény
kiirthatatlan...*

Szúrós növény és gyom Nagy Gáspár alteregója, önmagára jellemzőnek tartott virága. (Tompá Mihály virágregéiben is mind a szerény, mind a kérkedő személyiségtípusoknak van virágmegfelelőjük. A virágok – jellemek. Nem csupán virágnyelven!)

Keressük csak meg hát – mert léteznie kell –, milyen növényekből álló kert Nagy Gáspár költészetében Magyarország, a költő létezésének tere? A 31. oldalon már a válasz is megérkezik: *Egy örökölt tárgy megtisztítása* a vers címe. (Nyilvánvaló rájátszás Tandori Dezső kötetének címére, az *Egy talált tárgy megtisztítására*.) Az „örökölt kert” a címben, ha nem is félkövér keretben, de a gyász hírek keretével jelent meg. A tipográfus erre való utasítása, legyen keretben a kert, nyilvánvaló költői üzenet. Az örökség már nem abban az állapotban van, amelyben az örökhagyó az utódaira bízta. Még az is lehet, hogy mindaz, amit a testamentumot írók gonddal hátrahagytak, elveszítette értékét. Vajon milyennek látta ezt az örökölt kertet Nagy Gáspár? A válaszáért forgassuk csak tovább az új kötetet! A 31. oldalon a következőket olvasom:

*Bezártam hát akaratlanul is magam,
vagy mások zártak be
őrült könnyelműséggel
ebbe az elgazosodó kertbe?
ahol a megperzselt
nyári lombok között
hajnalonta ott lüktetnek még
a dalokat kigondoló madárszívek?
nem tudom nem tudom
hajtogatam a sunyin érdeklődő
bozótgyilkos szeleknek...*

A költő maga körött elgazosodó kertet lát, arról tesz fel (költői) kérdéseket. Nem biztos abban sem, hogy ebben a környezetben a madarak, akik Tompa Mihály allegóriája (*A madár, fiaihoz*) óta egyértelműen megfeleltethetők a költőknek, egyáltalán élnek-e itt még? Ami bizonyos: a szelek bozótgyilkosok... E versben is megjelenik tehát a bozót, amely növény nem a gondozott, ápolt kertek növénye, hanem már az elvadultaké. A kultúra (az agrikultúra és a szellemi) úgy tetszik, kiveszett e tájon. Az 52. oldalon is egy „örök Akác” képe jelenik meg. A Magyarországon oly’ ismerős fa azonban olyan helyeken a leghonosabb, ahol egyszer már a kertek művelése folyt, a Balaton-felvidéken például szőlőrendek sora-

koztak. Az egykori megművelt területeken nőnek, nőnek ma is az akácok. Vergilius még aranykori történetek közé sorolja a mézgyűjtő méhekét, ám Nagy Gáspár versében megkeseredik ez a mítosz. Nem a száraz ágakon hallgató ajakkal üldögélő madarak a költők többé, hanem a hiába szorgoskodó méhek, a keserű mézükbe fulladók.

A kert már Isten kertecskéje (maga a temető) *A valóság égető nyelve* című versében az 54. oldalon:

*Már nem álmodsz,
csak elképzelsz egy temetőt,
fölmagzott, évek óta kaszálatlan,
kaszáthatatlan ősfű hullámozó tengerét,
s azt mondod: barátaim, ha veszitek
a fáradságot és a bátorságot, most
az alant nyugvókat kiültetjük a sírok szélére...*

Ne halogassuk tovább, Magyarország a kert. Miképpen az egyházi ének is szólt róla, de már múlt időben. Énekelték katolikusok, protestánsok, feldolgozta Kodály Zoltán is:

*Virágos kert vala híres Pannónia,
Mely kertet öntöze híven Szűz Mária,
Kertésze e kertnek István király vala:
Behomályosodott örvendetes napja.*

Pannónia Magyarországot jelenti, így a virágos kertből, Magyarországból lett elgazosult kert és/vagy bozótos. Nagy Gáspár egész pályája során erre a kertre, valamint ennek emlékére gondolt, így írta verseit. Az örökölt birtokot egészen élettelennek is látta, nem csupán elvadultnak (124. oldal). Íme, az *Október végi tiszta lángok*, amely versében az 1956-ban vértanúhalált szenvedettekre emlékezett:

*Az ország lett
néma és halott...
Ezért a lelkek
dacos és tiszta volt,
akár a novemberi
fehér krizantémok.*

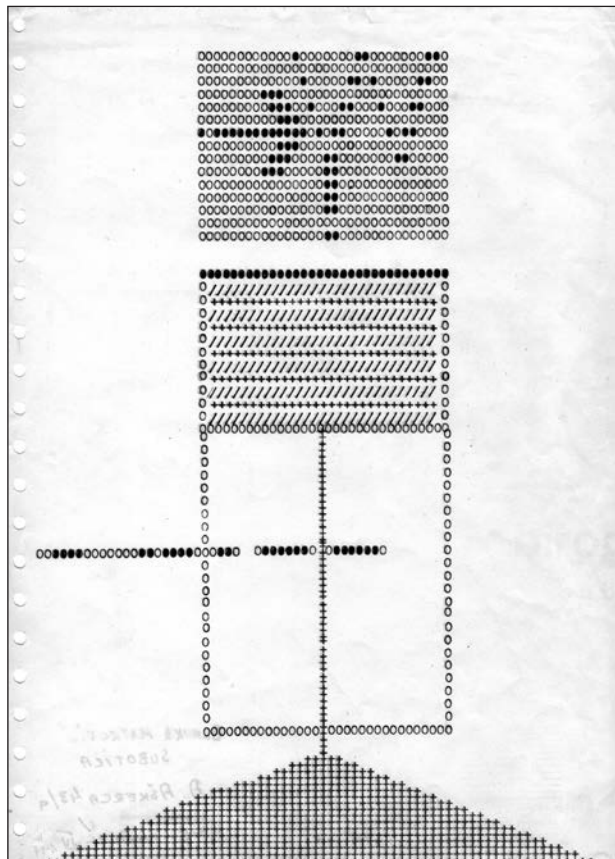
Végül a költő édesanyjához hófehérült, aki – hogy maradjunk a kert metaforájánál – tonnányi répalevelet hordott hazafelé a kontya fölött (136. oldal), gesztenye- és dióízű, birsalmaillatú bölcsőhelyére tért vissza. Nézzünk csak utána...

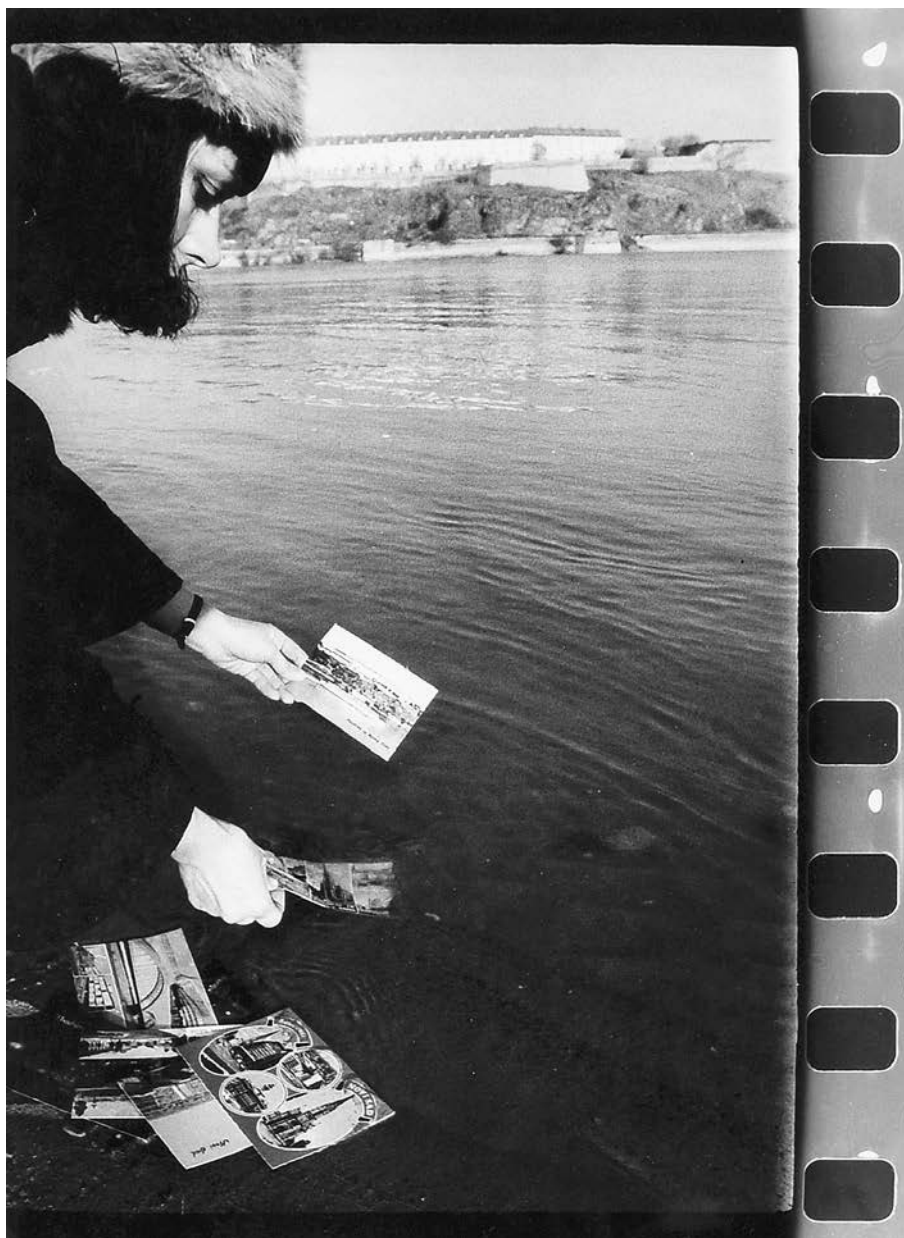
Az idős és megtört Kossuth Lajos keserű konfesszióját többször idézgettem magamban magamnak azóta is, a következőt: „Fényre nem vágytam. Fényről nem tudok. Egy csöpp harmat szerettem volna lenni, mely hazám jövője számára a föld egy porszemét megtermékenyíti. Az a földporszem is kiszáradott. Vetni próbáltam s becsületes igyekezetem vetésén gaz verődött fel. Ha eljő-e még a Gyomláló?” Nagy Gáspár legyen vigasztaló ellenpontja, aki egyszer repülőhítkben sem volt remény nélkül, vagy éppen költőként florista módjára egy bizonyos szalmaszárról beszélt, amely – nem csupán botanikai, de evangéliumi értelemben is – *abból a jászolból való...* Így látott világára.

(Nagy Gáspár: *Látok világomra. Válogatott versek. Budapest, 2019. A Magyar Napló és az Írott Szó Alapítvány kiadása*)

Németh István Péter

Slavko Matković: *Intervenció számítógép-szalagon, papír; filctoll, 1970*

*Ladik Katalin: Újvidék leúsztatása a Dunán,
akció, Újvidék, 1974. Fotó: Szombathy Bálint*

*Csernik Attila–Ladik Katalin: Testreírás,
fotóakció, Újvidék, 1971. Fotó: Dormán László*